

Richard Williams

**Život a smrt'
Ayrtona Sennu**

Z angličtiny preložil
Matúš Pavlík

m a **m**
m a š

*„Podľa Beylea nesmieme posudzovať človeka
podľa jeho slov, ani podľa toho, čo píše.
A ja dodávam, že ani podľa jeho skutkov.“*

Albert Camus, Zápiskník VI

*„Viera hory prenáša, ale nepridá ruke rýchlosť.“
z filmu *El Dorado* (1967)*

KAPITOLA PRVÁ

Ked' let RG723 zamával svojim sprievodným stíhačkám a zamieril na pristátie, aby ho naposledy priviezol domov, na východe sa objavil prvý snečný lúč. Veľké lietadlo sa blížilo od východu slnka do Sao Paula a pozdĺž ciest medzi letiskom a predmestiami sa už zhromažďovali ľudia, prišli ich milióny a možno aj viac, niesli vlajky a transparenty, neskrývali slzy a nárek.

Po jedenásťhodinovej ceste z Paríža viedol kapitán Gomes Pinto stroj McDonnell Douglas MD-11 so zvláštnym nákladom na palube ponad moderné výškové budovy i chudobné štvrte s chatrčami. Sao Paulo je jedno z najväčších a najškaredších miest na svete, obrovské veľkomesto, kde sa stretáva nesmierne bohatstvo a nevýslovná chudoba, ale dnes ráno sa všetci stali obyvateľmi jednej komunity, ktorých spája smútok za ich zlatým chlapcom, ich obľúbeným synom a šampiónom.

O šiestej hodine a dvanástej minúte pristálo lietadlo na hlavnej pristávacej dráhe letiska Guaralhos. Pasážieri, ktorých luxus bol obmedzený len na ekonomickú triedu, jeden po druhom vystupovali. V priebehu nasledujúcich tridsiatich minút vyniesli z biznis triedy vyleštenú mahagónovú rakvu s telesnými pozostatkami Ayrtona Sennu, spustili ju na zem a príslušníci brazílskeho letectva ju preniesli k čakajúcemu hasičskému vozidlu, kde ju zakryli bandeirou, zeleno-žltou národnou vlajkou Brazílie. O šiestej hodine a štyridsiatej piatej minúte ráno sa hasičské auto pod jasnou modrou oblohou rozbehlo, pred ním išlo sedemnášť príslušníkov jazdeckej

polície v bielom, ktorí viedli kolónu na tridsaťkilometrovej ceste do mesta.

Hneď za areálom letiska našiel taxikár medzeru na zaparkovanie na preplnenej trávinatej krajnici. Vyskočili sme z auta a vybehli sme na neďaleký svah, aby sme sa pripojili k ľuďom lemujúcim šest'prúdovú diaľnicu. Prišli sme práve včas, aby sme videli prechádzať sprievod. Vzadu na korbe hasičského auta sedelo po oboch stranách rakvy kvarteto kadetov v bielych čiapkach zo školy vojenskej polície, otočených dopredu a dozadu, a držali stráž; ďalších päť stálo na stupienku v zadnej časti vozidla. Za ním, v prúde potlesku prítomných, nasledovali sprievodné vozidlá a policajné dodávky. Len čo prešli, s taxikárom sme sa skĺzli späť dolu strmým trávnatým svahom, nasadli sme do auta a hneď nás to vtiahlo do premávky za smútočnou kolónu.

Bola to obrovská zaprášená masa stoviek áut všetkých tvarov, veľkostí a v rôznom technickom stave, otlčené Volkswageny Chrobák a nablýskané Subaru, elegantné nové XR3 aj veľmi žiadané džípy, taxíky a pikapy, kamión Mack s brazílskou vlajkou veľkosti domu. Všetky tie vozidlá prechádzali tam a späť cez stredný deliaci pás, niektoré sa bezhlavo rútili v protismere v snahe sprevádzať Sennu na jeho poslednej ceste. Väčšina áut mala na čelnom skle nalepenú jeho fotografiu alebo čierne šatky priviazané k anténe rádia. Na jednom z áut bol narýchlo ručne namaľovaný nápis: „Adeus Ayrton – Tricampeão“ (Zbohom, Ayrton – trojnásobný šampión). Z mnohých okien v okolitých budovách visela brazílska vlajka, ktorej farby roztrepotal prúd vetra – povedomý úkaz pri toľkých Sennových triumfálnych popoludniach na okruhoch celého sveta.

Svedkovia tohto predstavenia, scény ako z filmu *Mad Max* na štýl víťazného kolečka veľkej ceny F1, sa v rodnom meste Ayrtona Sennu tlačili na chodníkoch, mostoch, parapetných doskách a v oknách svojich rozpadajúcich sa domov, tliekali svojmu šampiónovi na poslednej ceste a neronili prvé ani posledné slzy. K sprievodu sa pridali motocykle a bicykle.

Keď sa začala ranná špička, nápor mimoriadnej premávky zadusil mesto. Niekedy sme museli zastaviť rovnako ako ľudia na zapchatých vedľajších cestách, vypnúť motor a zdvihnúť zrak k oblohe, kde sa vznášal a krúžil roj policajných a televíznych vrtuľníkov, ktoré označovali postup kolóny ako mračno letných mušiek.

Keď sme prechádzali tunelom Anhangabau, skupina motorkárov spustila chorál: „Olé, olé, olé, olé, Senna.“ Transparenty a čerstvo nastriekané grafity boli vidieť všade, viseli z každého mosta, boli namaľované na každom čistom kúsku múra: „Obrigado Senna“ (Ďakujeme, Senna), „Senna não morreu, porque os deuses não morrem“ (Senna nie je mŕtvy, pretože bohovia neumierajú) či „Obrigado, Senna por fazer nossos domingos felizes“ (Ďakujeme ti, Senna, že vďaka tebe sú naše nedele krásne).

Ako sa sprievod blížil k cieľu, spomalil. Motorkári sa vzdialili a ich miesto zaujala čestná stráž kopijníkov kavalérie: piati vpredu na bielych koňoch, ďalšie dva tucty s červenými kokardami na čiernych ocelových prilbách po stranách obkolesovali hasičský automobil, ktorý sa plazil preplneným davom. Ľudia s rukami vystretými nad hlavami odprevádzali Sennu mohutným potleskom.

Pod ružovými kvetmi neskoro kvitnúcich stromov paneira som prešiel okolo Paláca 9. júla, parlamentu štátu Sao Paulo, klasického diela betónového brutalizmu päťdesiatych rokov zasadeného do parku na juhu mesta. V radoch tam pokojne stáli desaťtisíce ľudí, kým vnútri sa pred otvorením dverí uskutočnil súkromný dvadsaťminútový náboženský obrad. Viedol ho pastor Sabatini Lali za prítomnosti Sennovej rodiny zhromaždenej okolo rakvy. Keď sa dvere otvorili pre verejnosť, rad ľudí, ktorí sa s ním chceli naposledy rozlúčiť, bol dlhý najmenej päť kilometrov, vinul sa až k príjazdovej ceste, ďalej cez vstup a po obvode perimetra objektu, krútil sa zľava-doprava cez park bez organizácie, ale v dokonalom poriadku. Tí na konci budú čakať sedem hodín, kým prídu na rad. Posúvali sa pomaly dopredu v horúčave,

ktorá dopoludnia dosiahla 26 stupňov Celzia, aby vzdali hold rakve s brazílskou vlajkou a jednou zo Sennových starých prilieb navrchu. Rakvu strážili dvaja vojaci s kopijami a štyria s puškou pri nohe.

Keď sa prezident Itamar Franco v nedeľu popoludní dozvedel o tragédii na okruhu v Imole, okamžite vyhlásil trojdňový štátny smútok a tiež jednodňové prázdniny na všetkých štátnych školách. Brazílčania všetkých vekových kategórií a vrstiev prišli do parku Ibirapuera, aby sa osobne rozlúčili. Medzi prvými v rade bola osemdesiatštyriročná Adelia Scottová, ktorá cestovala mnoho hodín zo svojho domova na juhu krajiny. „Zbožňovala som ho,“ povedala. Neďaleko od nej stál trinásťročný školák Marco Putnoki, ktorý sa postavil do radu ešte v predchádzajúci deň popoludní. V skutočnosti patrila drvivá väčšina ľudí čakajúcich na posledné zbohom k mladšej generácii do dvadsaťpäť rokov, čo veľa vypovedalo o Ayrtonovi Sennovi aj o Brazílii.

Senna bol mladý a krásny v krajine, kde sa tieto atribúty zdali byť jedinou stabilnou menou. Úprimný smútok mladých smútiacich – univerzitných študentov aj zamestnancov McDonaldu – veľmi jasne ukázal, čo pre nich znamenal. „Bol to náš hrdina,“ povedala osemnásťročná Silvia Barrosová, „naš jediný.“

Nenápadným zadným vchodom prichádzala rodina, priatelia, obchodní partneri a kolegovia z pretekárskeho sveta, aby mu vzdali úctu. Každý z nich mal na klope malý odznak s jedným písmenom: „F“ ako *familia* (rodina) alebo „A“ ako *amigos* (priatelia). Medzi nimi bol aj dvadsaťtriročný Christian Fittipaldi, člen známej brazílskej motoristickej dynastie, ktorý jazdil vo Formule 1 svoju tretiu sezónu. Požiadal som ho, aby vysvetlil, prečo mal zosnulý taký výnimočný význam pre mladých ľudí v jeho krajine. „Bol dobrým príkladom pre všetkých,“ povedal Fittipaldi. „Bol to človek, na ktorého ste sa vždy mohli spoľahnúť, a to nielen na trati. Viete, ak má krajina veľa politických a ekonomických problémov, ale vzíde z nej niekto, komu sa tak darí, kto ide do sveta reprezentovať

krajinu tretieho sveta a uspeje v konkurencii ľudí z častí Zeme, kde panujú oveľa lepšie podmienky... nuž, priniesol nám toho veľa, to je všetko.“ Fittipaldi sa odvrátil, aby utešil svojho kolegu z okruhov veľkých cien a krajana Rubensa Barrichella, ktorý sa zosypal počas rozhovoru s televíznym reportérom a pred zrakom všetkých plakal na ramene svojho priateľa.

Vonku pri hlavnej bráne ľudí opúšťala zdržanlivosť v rastúcej tlačnici, ktorú polícia usmerňovala cez malý vchod. Viac ako stopäťdesiat ich omdlelo, keď sa poriadková jednotka vojenskej polície pokúšala obnoviť poriadok pod transparentom, ktorý dával tušiť, aké silné emócie vyvolala v týchto ľuďoch Sennova smrť. „Assassinios Mercenários Queremos Justiça,“ uvádzal červený nápis na čiernom pozadí. „Lúpežní vrahovia. Ľud žiada spravodlivosť.“

Hodinu za hodinou okolo neho prechádzali mladí a starí, tisíce a tisíce ľudí. Len v rýchlosti sa stihli pozrieť na malú tribúnu preplnenú novinármi, fotografmi a televíznymi reportérmi, ktorých objektívy smerovali na malú VIP tribúnu oproti, aby nezmeškali príchod rodiny, priateľov, kolegov a celebrít – jeho otca Milтона da Silvu, matky Neyde, brata Leonarda a sestry Viviane; prezidenta Itamara Franca so všetkými zástupcami politickej moci v Sao Paule; jeho osobného pilota, kapitána Owena O'Mahonyho; a futbalistu Violu, ktorý bol hráčom Sennovho obľúbeného klubu Corinthians a predchádzajúci večer svoj gól do siete Islandu vo Florianópolis venoval zosnulému. (Nasledujúci večer Viola dvakrát skóroval v ligovom zápase proti Guarani a oba góly oslávil kolečkou okolo štadióna s malou brazílskou vlajkou v ruke okolo transparentov s nápismi: „Senna – navždy v našich srdciach“ a „Ďakujeme, Ayrton“.)

Sennova priateľka Adriane Galisteuová, dvadsaťjedenročná blondínka, bývalá speváčka a modelka, v rozrušení striedavo odchádzala a zase prichádzala naspäť. Posledných trinásť mesiacov strávili spolu, väčšinou v jeho dome vo Fare na najjužnejšom cípe Portugalska a v jeho dome na pláži

pri Sao Paule. Adriane pristúpila k truhle svojho milého v rovnakej chvíli ako Alain Prost, Sennov najstarší a úhlavný súper, a Gerhard Berger, jeho najlepší priateľ v padoku. Obaja ju objali zdieľajúc s ňou spoločný smútok. Frank Williams, v ktorého aute Senna pred tromi dňami zahynul, prišiel na invalidnom vozíku a v jeho strhanej tvári sa zračil smútok. Ron Dennis, majiteľ tímu McLaren, s ktorým Senna získal tri tituly majstra sveta, sedel na lavičke pre VIP hostí celých štyridsať minút mlčky. Nuno Cobra, nízky muž s peknou tvárou, desať rokov Sennov osobný fyzioterapeut, priateľ a radca, prešiel pomaly k striebornému katafalku, s plačom pohladil čelo rakvy a nežne sa jej prihovoral, akoby sa snažil utešiť nepokojné dieťa. My, ktorí sme sa v tej chvíli na ten výjav pozerali, sme museli od toho srdcervúceho obrazu odvrátiť zrak.

Za normálnych okolností by bola rakva otvorená a tvár zosnulého prístupná poslednému pohľadu lúčiach sa pozostalých. Senna však utrpel pri nehode v Imole také škaredé poranenia lebky, že nebolo možné vykonať zaužívané kozmetické úpravy a na žiadosť rodiny zostalo veko zatvorené. Napriek tomu mnohí z tých, ktorí v nekončiacom zástupe prúdili okolo, posielali rakve bozk, bolestne jej mávali, prežehnávali sa alebo šepkali tichú modlitbu za zosnulého. Niektorí sa zmohli len na to, aby sa v žiali chytili niekoho iného, odkráčali s ním a zrútili sa do rúk pripravených zdravotníkov. Za lano oddeľujúce dav od rakvy kládli rôzne spomienkové predmety – kvet, náramok, báseň. Niektorí držali v ruke fotografiu tohto veľkého muža. Jedna to starších žien mala na tričku pripnutý kúsok papiera s načmáraným odkazom: „Senna obrigado“ (Ďakujem, Senna). Rovnaký obraz sa opakoval znova a znova. Ďakujeme ti za to, čo si nám dal. Muž v pokročilom veku sa zastavil, rozpažil ruky a začal pred rakvou prednášať slávnostnú reč, ktorú strážca prerušil a jemným dotykom ho posunul ďalej. Neskoro popoludní prišiel nevidiaci pán v obleku v doprovode priateľa. Obaja strávili v rade sedem hodín.

Veľká časť mladých ľudí – väčšinou dievčat – mala na čele fixkou napísané meno zosnulého. Ešte viac z nich malo na každom líci namaľované žlté, zelené a čierne pruhy. Brazílska priateľka, ktorá ma vyprevádzala z budovy, mi v parku pri rade trúčhliacich vysvetlila, že tento zvyk začal pred dvoma rokmi, keď mladí Brazílčania prvýkrát po dvadsiatich rokoch vyšli do ulíc, aby žiadali trestné stíhanie a odchod skorumpovaného prezidenta Collora de Mella. „Vo farbách Brazílie si namaľovali žlté a zelené pruhy,“ povedala Ana Cecília. „Teraz pridali čiernu ako farbu smútku.“

Keď sme opúšťali sieň a vyšli na slnko, prešli sme okolo aleje vytvorenej z kvetinových vencov, ktoré ležali medzi chodníkmi. Obrovské konštrukcie z exotických kvetov, kvetinové kríže, vlajky a kruhy, niektoré so saténovými šerpami s názvami organizácií a firiem, s ktorými Senna spolupracoval, iné s kartičkami podpísanými súkromnými osobami. Vence od Goodyearu, od Audi, od futbalových klubov FC Sao Paulo a Corinthians, od rodiny Fittipaldiovcov, od Andrettiovcov – Maria a jeho manželky Dee, jeho syna Michaela a jeho manželky Sandry – a od Bernieho Ecclestonea a Asociácie konštruktérov Formuly 1. Boli tu kvety od automobilových klubov z celej Brazílie a fanklubov Sennu z celého sveta. Stáli tu dva obrovské kríže, jeden od Mansoura a Kathy Ojehovcov z firmy TAG, ktorá ho sponzorovala počas majstrovských rokov, a druhý od McLaren International. Títo mu kedysi veľmi radi platili milión dolárov za preteky. Jednoduchý veniec s chryzantémami zas poslali „dvaja z mnohých Tvojich fanúšikov v Severnom Írsku“.

Kdesi vnútri Paláca 9. júla Sennov brat Leonardo Senna da Silva prerušil trúčhlivú atmosféru a na tlačovej konferencii predniesol nahnevané slová o ďalšom aspekte tragédie, ktorý bude v nasledujúcich mesiacoch rezonovať s rastúcou intenzitou. „Orgány motoristického športu zaujímajú len peniaze,“ povedal a v podstate parafrázoval myšlienku z transparentu umiestneného pri hlavnej bráne. Vedeli, akým nebezpečenstvám a rizikám čelili jazdci v Imole. Vedeli o tom, že v zá-

krute Tamburello, kde Senna prišiel o život, delí jazdcov od betónového múra len úzky pás trávy a dvadsať metrov asfaltu. „Ak by prijali patričné opatrenia,“ povedal Leonardo novinárom s kamenným výrazom na tvári, skrývajúc silné emócie, „môj brat by dnes žil“.

V popoludňajšej horúčave viseli na zábradlí obvodového plota ďalšie transparenty: „Senna obrigado“, „Adeus Senna“, „Senna tricampeão“, „Senna o melhor“. Na niekoľkých z nich nebolo žiadne meno, ale len jedno slovo „saudade“. „Je to najkrajšie portugalské slovo,“ povedala moja priateľka Ana Cecília, keď sme si od predavača pri plote paláca kúpili niekoľko fliaš minerálnej vody. „Je to jedno zo slov, pre ktoré neexistuje priamy preklad. Znamená to aj smútok zo straty človeka, ktorého miluješ. Žiadny iný jazyk toto slovo nemá.“

Ludia prechádzali sieňou celú noc. Hodinu po úsvite, tristo kilometrov pozdĺž pobrežia Atlantického oceánu, v meste Curitiba, šestnásťročná študentka vypla ranné správy s reportážou z pohrebu a zastrelila sa revolverom kalibru 5,6 milimetrov. „Zabíjam sa, pretože už nechcem ďalej trpieť,“ napísala Zuleika da Costová Rosová v liste na rozlúčku rodičom a svojmu bývalému priateľovi. „Idem sa stretnúť s Ayrtonom Sennom. Milujem Vás aj Fabrícia. Zbohom, mama a otec.“

Keď o desiatej hodine húfnice 2. delostreleckej brigády vypálili nad parkom Ibirapuera čestnú salvu, už viac ako dvestotisíc ľudí povedalo zosnulému svoje posledné zbohom. Na rakvu zahalenú vlajkou sa sypali lupene ruží, keď ju kadeti vojenskej akadémie Barro Branco dvíhali z katafalaku na plecia a pomedzi kvetinové aleje ju vynášali zo sály k čakajúcemu hasičskému autu.

Tento druhý a posledný konvoj previezol rakvu pätnásť kilometrov mestskými a predmestskými ulicami na cintorín Morumbi. Sledovalo ho a sprevádzalo približne štvrt' milióna ľudí. Ulice lemovalo množstvo transparentov a odkazov s opakujúcimi sa slovami: „Ayrton Senna para sempre“, „Ade-

us“, „Valeu“, „Obrigado“. A ešte jeden, na ktorom stálo: „Bol si cennejší ako deväťdesiat percent našich politikov.“ Pred Beethovenovou hudobnou akadémiou na Avenida Reboucas zahral klavirista skladbu, ktorú brazílska televízia TV Globo zvykla používať pri oslavách Sennových víťazstiev. Ana Cecília sa v tej chvíli rozplakala, hoci vôbec nie je veľkou fanúšičkou automobilových pretekov. Pieseň jej pripomenula roky Ayrtonovej slávy a čo jeho úspech znamenal pre jej krajinu.

Ďalšie desiatky miliónov Brazílčanov sledovali v televízii, ako sedem lietadiel Esquadilha de Fumaça – akrobatického tímu brazílskeho letectva – vytvorilo dymové stopy v kosoštvorcovej formácii, keď sa sprievod plahočil nahor do Morumbi, bohatej štvrte nad mestom. Posledný kilometer strmo sa kľukatiacej cesty vyzeral ako stúpanie na Alpe d'Huez na Tour de France, lemovali ju davy ľudí s transparentmi, a keď sprievod prechádzal okolo, silno tieskali. Rozdiel bol v tom, že mnohí z týchto ľudí aj napriek potlesku plakali, pretože sa lúčili s veľkým šampiónom na jeho poslednej ceste. „Táto manifestácia hovorí za všetko,“ povedal guvernér štátu a po krátkej odmlke pokračoval, „o veľkej láske a úcte ľudí k svojmu hrdinovi.“ Niečo také som nevidel od pohrebu Boba Marleyho v roku 1981, keď podobná kolóna prechádzala z jednej strany Jamajky na druhú. Aj vtedy ju sprevádzali helikoptéry a sledovali tisícky obyčajných ľudí.

Miesto Sennovho posledného odpočinku sa však veľmi líšilo od Marleyho malého tehlového mauzólea na kopci v jeho rodisku – odľahlej vidieckej dedinke. Čakali sme naňho za stráženými múrmi s výhľadom na luxusné výškové bytové domy v Cemitério de Morumbi, oválnom parku o veľkosti niekoľkých futbalových ihrísk. Na tunajších hroboch neboli žiadne náhrobné kamene, jasnozelenú rovnú plochu pokrývali len malé tabuľky položené do trávy. Ich široký rozptyl bol najjasnejším dôkazom bohatstva ľudí, ktorí sú tu pochovaní, a veľavravným prejavom privilégií v pulzujúcom meste, kde státisíce ľudí žijú a umierajú v provizórne vystavaných chatrčiach.